

Віктор СІТКАР

кандидат психологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНУ
ПРОГРАМУ «ПСИХОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ ТА ПРАКТИЧНА МЕДІАЦІЯ»
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕДІАЦІЙНІ ПРАКТИКИ В
СПОРТИВНИХ КОНФЛІКТАХ»**

При вирішенні спортивних спорів досить рідко, проте практикується медіація. В Україні цей напрямок слабо розвинений та й взагалі малознаний (в тому числі серед юристів-практиків), а в спорті тим більше.

В Україні медіація розвивається від початку Незалежності, тобто вже понад 30 років. Утім, лише восени 2021 року визначення медіації, її основні принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора вдалося офіційно закріпити у Законі України «Про медіацію». Профільний закон визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну та структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою одного або декількох медіаторів намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [4].

На початку XXI ст. медіація стає фактом Міжнародного права та міжнародних відносин. Прикладом цього є законодавче закріплення медіації в міжнародному праві у вигляді Модельного закону про міжнародні комерційні примирювальні процедури (Model Law on International Commercial Conciliation, або UNICITRAL) і прийняття 2 червня 2004 р. в Брюсселі (Бельгія) Європейського кодексу правил поведінки для медіаторів, що рекомендований для країн ЄС (European Code of Conduct for Mediators). Сьогодні медіація в європейських країнах реально діє в державних та цивільних правовідносинах, включаючи міжнародні стандарти спортивного права. Це Спортивний арбітражний суд (Court of Arbitration for Sport, CAS,) створений з ініціативи Хуана Антоніо Самаранча в 1983 р. спочатку під егідою МОК (Міжнародний Олімпійський Комітет) в Швейцарії (Лозанна). Засновниками стали асоціація

літніх та зимових видів спорту. Цей логічний підхід виявився невдалим для інших асоціацій, які не входили в МОК, зокрема, для федерацій східних єдиноборств. Як результат в 1994 р. CAS, відокремився від МОК (після відомої справи німецького спортсмена кінника Ельмара Гунделя). Сьогодні в його складі (CAS) працюють понад 300 арбітрів з 87 країн світу. Проте, це не є свідченням того, що вони всі одночасно є задіяними [1; 3].

Форми вирішення спортивних конфліктів в загальному поділяють на юрисдикційні (офіційно-публічні) та неюрисдикційні (приватні, конфіденційні). Інструментами неюрисдикційних є: переговори, спортивний омбудсмен, приватний трибунал, третейський суд, спортивний арбітраж та медіація. В контексті дослідження розглянемо переваги медіації при вирішенні спортивних спорів в індивідуальних видах спорту та практиці східних єдиноборств. Спочатку розглянемо загальну схему вирішення спортивних конфліктів через спортивний арбітраж, що розроблена на основі Міжнародного спортивного права.

Правовий порядок вирішення спорів через спортивний арбітраж або арбітражна процедура, згідно зі статутом CAS, має таку структуру.

1. Арбітражне клопотання на ім'я голови суду, в якому відображено опис фактів та правових підстав, включно з описом спірних питань, претензія позивача, копія контракту з арбітражним зазначенням, що дає право звертатись в спортивний арбітражний суд, оплата судового розгляду.

2. Призначення арбітрів (обов'язково незалежних). При цьому сторони самі домовляються про порядок призначення арбітрів.

3. До судового розгляду, сторонам, що спорять, пропонують пройти процедуру примирення з метою досягнення мирної згоди.

4. Судовий розгляд спирається виключно на диспозитивність. Диспозитивність (від лат. *Dispono* – розпоряджаюся) – це надання особам, які беруть участь у справі, можливості вільно розпоряджатися своїми матеріальними та процесуальними правами на власний розсуд. Сторони самі надають докази, свідків, експертів, адвокатів тощо. Проте і в судовому засіданні справа спочатку націлюється на примирення за прискореною процедурою.

5. Рішення (вирок). Рішення приймається більшістю голосів, а якщо відсутня більшість – головою групи арбітрів. Рішення (вирок) може бути оскаржений в Апеляційній палаті CAS. Проте в судах загальної юрисдикції це рішення вже не розглядають. Отже, рішення (вирок) повністю вирішує спір і ніякому оскарженню в інших судах не підлягає (згідно зі Статутом Міжнародного спортивного арбітражу) [1].

В 1990 році затверджено такі форми здійснення Арбітражної процедури, зокрема:

1) *Короткий арбітраж*. Мета – примирення. Якщо примирення (медіація) передбачена арбітражним зазначенням, тоді ця процедура є обов'язковою, якщо ж ні, тоді її пропонує голова Арбітражного суду. В контексті короткої процедури можливе часткове примирення з окремих пунктів спору і тоді в подальшому їх вже не будуть розглядати;

2) *Прискорена (спрощена) процедура*: скорочені терміни розгляду спору, в яких можливим є усне розслідування без документів, без свідків та експертів. Іноді спортсменів вона влаштовує, що зумовлено специфікою спортивного життя та спортивної кар'єри;

3) *звичайна арбітражна процедура*:

4) *апеляція*;

5) *рішення (вирок)*.

Потрібно звернути увагу, що спортивний арбітражний процес нагадує посередництво: третейське або медіативне. Його здійснюють також за правилами, що затверджені Міжнародною ареною. Ознайомимось з видами такого посередництва.

1) Процедури примирення – втручання третьої незалежної особи (посередника) з метою досягнення між тими, що спорять мирової угоди щодо предмету спору, або з окремих його пунктів.

2) Добровільне врегулювання конфлікту під загальним керівництвом посередника-модератора.

3) Нейтральна оцінка спору неупередженим фахівцем.

4) Спортивний омбудсмен.

5) Спортивна медіація – врегулювання спору з врахуванням нейтрального (незалежного) посередника-медіатора на основі принципів добровільності, конфіденційності, співробітництва, рівноправності та неупередженості [1].

В командних видах спорту медіація (примирення з метою заключення мирової згоди) є обов'язковою досудовою процедурою (зокрема, дисциплінарний комітет КХЛ). Про практику східних єдиноборств відкритою інформації немає. Відомо, наприклад, що спортивні конфлікти зростають, а способів їх вирішення спортивні чиновники не пропонують. Як приклад, розглянемо класичний спортивний спір про «правила гри» Бернандо Сегуро. Мексиканський спортсмен подав позов в Лозанський арбітраж про нібито незаконну його дискваліфікацію за порушення правил спортивної ходьби. Нагадаємо, Сегуро три рази був звинувачений у відриванні від землі обох ніг на останніх 400 метрах 20 кілометрової олімпійської дистанції. В результаті Лозанський арбітраж відібрав у нього олімпійське золото. Цей вид спортивного конфлікту ми називаємо спором про «правила гри». Він є досить характерним конфліктом для спортивного права. Як відомо, Міжнародний арбітраж, не зміг його вирішити з юридичної точки зору. Сьогодні цей вид спортивного конфлікту став загальним [3].

Інший вид спортивного конфлікту – комерційний. В Древньому Римі атлетам давали спеціальні позики (кредити) для підготовки до спортивних ігор. Якщо б ввели в нашій країні пільгові кредити для спортсменів, тоді за якими «правилами гри» будуть боротись судові пристави з неповерненням, у випадку невдалого виступу спортсмена на іграх? Ми пропонуємо, як альтернативу, технологію спортивної медіації.

Ось її переваги. Ціль медіації – добровільне, конфіденційне, конструктивне сприяння у врегулюванні конфлікту (спору) через переговори із залученням третьої сторони (медіатора). Медіатор – це помічник-консультант, але не суддя-адміністратор, тим паче не регулювальник конфліктної ситуації. Він створює умови для взаємоприйняттого вирішення конфлікту (спору), але не вирішує

конфлікт, тим більше на чийсь користь. Медіатор допомагає знайти справедливі норми для майбутнього вирішення конфлікту. Медіація – це процедура примирення, ціль якої – досягнення мирової угоди або збереження, хоча б ділових та партнерських відносин між тими, що конфліктують [2; 5].

Медіатор одночасно виконує роль психолога, педагога, менеджера, юриста, дипломата, проте як нейтральна, безпристрасна, до того ж, авторитетна особа для переговорників. Він організовує раціональні та ірраціональні комунікації між переговорниками, створює психологічну комфортну атмосферу для переговорів. Медіатор виступає в ролі консультанта у виробленні кінцевого рішення та об'єктивних (справедливих) критеріїв, але тільки не суддею. Отже медіатор це – посередник, і його роль визначається нейтральною позицією до всіх учасників переговорів. Роль медіатора можуть виконувати фізичні та юридичні особи. Медіатором може працювати професіонал (конфліктолог) і просто авторитетна людина (політик, дипломат, артист, суддя у відставці та ін.) Здійснювати діяльність медіатора на непрофесійній основі може будь-який громадянин, який має 18 років, має вищу професійну освіту та відповідний сертифікат на право здійснення посередницької діяльності. Це є свідченням того, що професіонали повинні пройти обов'язкове навчання [6].

Все вищевказане й спонукало автора до розробки контенту силабусу та навчальної програми зазначеної вибіркової дисципліни для магістрантів ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Мета статті – дійснити опис (анонс) навчальної дисципліни «Медіаційні практики в спортивних конфліктах». Освітній ступінь: магістр. Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки. Спеціальність: 053 Психологія. Освітньо-професійна програма «Психологія конфлікту та практична медіація». Кількість кредитів: 3. Рік підготовки, семестр – 1 рік, 2 семестр. Компонент освітньої програми: вибіркова.

Дисципліна «Медіаційні практики в спортивних конфліктах» ознайомлює та озброює студентів сучасними знаннями про предмет, завдання та методи медіації в процесі вирішення спортивних конфліктів. Навчальний курс

спрямований на висвітлення теоретико-методологічних уявлень про особливості судового та медіаційного процесу врегулювання спортивних спорів. Знайомить з формами, механізмами та принципами їх вирішення: зокрема, юрисдикційними (положеннями статутних документів; спортивними арбітражними (третейськими) судами; державними судами) та неюрисдикційними формами (альтернативними, позасудовими), а саме медіацією. Важливим елементом програми є професійна зорієнтованість на виклад механізмів та принципів медіаційної процедури в галузі спорту.

Практичні заняття спрямовані на набуття вмінь на основі наукових принципів психології робити аналіз проблем, які розглядає медіація в спорті, з метою покращення ефективності діяльності та успішного здійснення професійних завдань; приймати практичні рішення щодо оптимального застосування набутих знань при виконанні своїх професійних обов'язків.

У зміст вищезазначеної дисципліни включено два модулі (ЗМ), зокрема: ЗМ1 – Теоретичні аспекти медіації спортивних конфліктів (лекції) та ЗМ2 – Прикладні аспекти спортивної медіації (семінарські та лабораторні заняття). В теоретичному модулі розглядають питання про поняття та види спортивних спорів; принципи медіаційної процедури (добровільність, рівність сторін медіації, незалежність, нейтральність, безпристрасність медіатора, конфіденційність); особливості юрисдикційних та неюрисдикційних форм вирішення спортивних спорів; особливості вирішення суперечок в спортивному арбітражному суді (САС).

У змістовому модулі 2 на семінарських заняття розглядають питання, що стосуються: 1) Етичних проблем сучасного спорту, а саме, кодекс честі Олімпійця України; кодекс етичних норм та поведінки суддів; етичний кодекс тренера з видів спорту; Всесвітній антидопінговий кодекс тощо; 2) Техніки медіації, зокрема техніки постановки запитань; техніки «Кільце»; роботи з емоціями; техніки перефразування тощо) [2] .

Лабораторні заняття спрямовані на засвоєння особливостей медіації конфліктів і суперечок в професійному спорті, а саме специфіками, що пов'язані

з: трудовими спорами в галузі спорту; трансферним контрактом у футболі; супроводженням спорів; договірними відносинами в спорті; договором з агентом; допінговими порушеннями тощо.

У цілому здобувачі, освітньо-професійної програми «Психологія конфлікту та практична медіація» мають можливість набути знання та сформувати певні уміння, що стосуються практик спортивної медіації, а саме щодо вирішення *цивільно-правових, трудових* (контракти, виплата заробітної плати, поновлення на роботу тощо) та *дисциплінарних* конфліктів (оскарження санкцій тощо).

Висновки. У спорті є багато факторів, які в процесі проведення змагань, визначають ефективність розвитку спортсменів та їх показники. Одним з важливих факторів ефективної побудови спортивної кар'єри є своєчасне усунення факторів, що відволікають, а також тенденцій порушення взаємодії між спортсменами, якщо мова ведеться про командні види спорту. Не менш важливими є конструктивні відносини між тренером та спортсменом, а також відносини з організацією, в рамках якої він здійснює побудову своєї кар'єри. До того ж, досить частою ситуацією є виникнення конфліктів та різних суперечностей, в які бувають втягнуті спортсмени. Для того, щоб адекватно протидіяти таким явищам, потрібно застосувати ефективні методи усунення конфліктів, одним з яких є медіація в спортивній сфері. Медіація вигідно відрізняється від судового рішення проблем, а також від спроб самостійного їх вирішення спортивними агентами та тренерами через те, що професійний, досвідчений медіатор, будучи неупередженою стороною, володіє навичками ведення переговорів і узгодження інтересів різних сторін, має значно більше шансів на сприятливий результат. Також досить важливе значення мають базові принципи медіації, що визначають вигідні відмінності від судового вирішення конфлікту – добровільність, неупередженість медіатора, рівність сторін і конфіденційність. В цілому це визначає те, що медіація є одним з найбільш оптимальних варіантів вирішення конфліктів в спортивній сфері.

Процедура медіації надає спортсмену явні переваги: ефективність (домовленості, які досягнуто в добровільній формі, як правило, виконуються з

дотриманням законів совісті та честі), конфіденційність (таємні «угоди» спортсмена не розкривають широкій публіці), рівноправність (в медіації враховують справедливу рівність, це стосується також оплати процедури медіації), звідси впливає захист інтересів «слабкої сторони» в дилемі «спортсмен – федерації», орієнтація в спорі на інтереси, а не на позиції сторін, швидкість (визначено законом межі проведення процедури медіації), вартість процедури (в реальному і переносному значенні), самостійний вибір посередника-медіатора та місця проведення процедури медіації. Це явні переваги, проте є й інші, наприклад, гуманітарні принципи. Вони цілком узгоджені із світоглядною установкою спортсменів усіх федерацій.

Суб'єкти спортивної діяльності зацікавлені в тому, щоб суперечки між ними були вирішені в найшвидший час незалежною особою, що має спеціальні знання в галузі спорту та здатна врахувати деталі і тонкощі кожної конкретної конфліктної ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордюгова А. Процедура медіації, проваджувана МСАС. *Юридична газета онлайн. №3-4 (501-502).* URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/procedura-mediaciyi-provadhuvana-msas.html> (дата звернення 28.09.2021).
2. Волинець В. Техніки та методи медіації, які корисно застосовувати в роботі юриста. *Юридична газета онлайн. №9 (715).* URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/tehniki-ta-metodi-mediaciyi-yaki-korisno-zastosovuvati-v-roboti-yurista.html> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Гаро Г. О., Кушнір О. О. Особливості медіації конфліктів і суперечок в професійному спорті. URL: https://protocol.ua/ru/osoblivosti_mediatsii_konfliktiv_i_superechok_v_profesiynom_u_sportii/ (дата звернення 25.09.2021).

4. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX (Статус: Чинний). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T211875?an=1> (дата звернення 30.09.2023 р).

5. Медіація в Україні: на порозі нового етапу розвитку URL: https://lb.ua/blog/pravo_justice/573234_mediatsiya_ukraini_porozi_novogo.html (дата звернення : 25.09.2023).

6. Сіткар В. І., Сіткар С. В.. Особливості судового та медіаційного процесу врегулювання спортивних спорів (The peculiarities of arbitration and mediation processes in sports dispute resolution). *ZESZYTY NAUKOWE TURYSTYKA I REKREACJA*. Zeszyt 28 (2) 2021 / Redaktor naukowy tomu dr Andrzej Marian Cwer. Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych w Warszawie. Wydawnictwo Libron, Kraków. 2021. С. 33-43.

Оксана ФІЛПОВИЧ

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Набрання 16 листопада 2021 року чинності Законом України «Про медіацію» дало можливість суб'єктам господарювання використовувати при вирішенні спірних ситуацій новий, законодавчо встановлений спосіб досудового (позасудового) врегулювання спору – медіацію, яка за своєю природою є дуже ефективною.

Ефективність медіації полягає в тому, що суб'єкти господарювання є особливим суб'єктом відносин, оскільки їх діяльність, виникнення та припинення господарських відносин не стільки залежить від волі самого суб'єкта, скільки повинні спиратися на норми чинного законодавства. Тобто, під час прийняття будь-якого рішення, суб'єкт господарювання, в першу чергу,